

- UÇAN, Ali (1994), *Müzik Eğitimi Temel Kavramlar, İlkeler, Yaklaşımlar*, Ankara.
- ÜRFÜOĞLU, Ayşe (1989), *Bebeklik ve Okul Öncesi Dönemde Müziğin Gelişimi ve Eğitimi*, İstanbul.
- YAVUZER, Haluk (1998), *Bedensel, Zihinsel ve Sosyal Gelişimiyle Çocuğunuzun İlk Altı Yılı*, İstanbul.
- (2002), *Çocuk Psikolojisi*, İstanbul.
- YÜKSEL, E. Derya (1996), *Okul Öncesi Eğitim Kurumlarında Müzik Eğitimi*, İTÜ Sos.Blm.Enst. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.

KÜLTÜR VE İDEAL KÜLTÜR

Yrd. Doç. Dr. Talip TUZTAŞ
Sakarya Üniversitesi Eğitim Fakültesi
İlköğretim Bölümü

Özet

Bu makale, hedef kitlemiz olan öğrencilerde -özellikle Eğitim Fakültesi öğrencilerinde kavramı, kavram içeriğini algılama, onu özümseme noktasında görülen eksiklikleri bertaraf etmek, onlara kazandırılmak istenen bilgi ve kavramların özümsemesinde bir alışkanlık veya bakış açısı verilmek için hazırlanmıştır. Örnek olarak da, “**kültür**” ve “**ideal kültür**” kavramları seçilmiştir.

Bir öğrenci, kendisine kazandırılmak istenen kavramı özümsemesi, onu kendi bilgi birikimine katması için, kavramın etimolojisini, tanımını, içeriğini, içeriğin ana parçalarını ve temel niteliklerini irdelemesi, hatta, kullanım alanlarındaki nüansı fark etmesi gerekir; ancak o zaman bireysel anlamda bilgi ve düşüncesini geliştirebilir. Aksi takdirde öğrenci, kavramı, zorunlu olduğu süreç içinde, zihninde muhafaza eder ve sonra da unuttur. Bu öğrenme biçimi ne kendisine ne de toplumsal kültüre hiçbir katkıda bulunmaz.

İşte bu yaklaşımı model alarak, ele aldığımız kültür ve ideal kültürü, bu anlayış içinde işlemeye çalıştık.

Anahtar Kelimeler: Kültür, Kültür Öğesi, Maddi ve Manevi Kültür, Kültürün Özellikleri

Abstract:

This article was prepared for internalisation of knowledge and concepts by faculty of education students which is target mass to be lack of comprehension. Culture and ideal culture are selected as sample. A student can scrutinize to concepts and its etymology, its definition, its content, basic

elements of content, main of features. Otherwise a student can't remember concepts. Thus, neither that student, nor society aren't make use of this situation.

Keywords: Culture, Culture Element, Material and Moral Culture, Features of Culture

KÜLTÜR VE İDEAL KÜLTÜR

-I-

I- Genel Olarak Kültür ve Mahiyeti

I.1- Kültür Nedir ve Nasıl Oluşur?

Kültür(*), sosyal bilimler başta olmak üzere diğer bir çok beşeri ve tabii bilimlerin ilgilendiği geniş kapsamlı bir kavramdır. Sosyal bilimler, konuları gereği, toplumun somut (sosyal yapı) ve soyut (kültür) yönlerini, bu alanlarda ortaya çıkan gerçeklikleri ve sorunları irdeleyen bilimlerdir. Kültür ve sosyal bilimler arasındaki bu karşılıklı ilişki ve etkileşim, sosyal bilimlerin hepsinde aynı oranda değildir. Örneğin kültür, Antropoloji-özellikle Sosyal Antropoloji(Kültürel Antropoloji-Etnoloji) ve Etnografya-için merkezi, Sosyoloji için temel, Siyaset, İktisat, Tarih, vb. gibi bilimler içinse göz önünde bulundurulması gereken bir kavramdır. Oluşumu çerçevesinde göreceğimiz gibi kültürün, sadece sosyal bilimlerle değil, diğer bilimlerle de şu veya bu oranda ilişkileri bulunmaktadır. Örneğin, Botanik biliminin bir kolu olan Ekoloji -özellikle İnsan Ekolojisi- geniş çapta kültürle dirsek temasındadır.

Burada sayılan ve sayılmayan bir çok bilimlerle şu veya bu derecede ilişki ve etkileşim içinde bulunan kültürün tarifini yapmak ve çerçevesini çizmek zor olmakla beraber olanaksız değildir. Yalnız meselenin zor olan tarafı şudur ki, bilimler, kültürü kendi bilimsel esasları içinde görüp ve ona göre tarif ettikleri için, karşımıza mana ve içerikleri bakımından çok çeşitli kültür tarifleri çıkmaktadır. Kültürle sıcak ilişkileri olan Antropoloji ve Sosyolojide, bakış açılarının çokluğu sebebiyle, hayli fazla tarif bulun-duğu görülmektedir. İki sosyal bilimci *“Kluckhohn ve Kroeber, bu tarifleri ve kültür hakkındaki görüşleri gözden geçirerek bunları birleştirmek suretiyle bu terimlerin 160 türlü değişik tarifini tespit etmişlerdir”* (Kardaş, 1977: 265).

Bütün bunlara rağmen genel esaslarını göz önüne alarak kültürü tarif edebiliriz; çünkü, kültürün kesin olarak bilinen bazı karakteristik özellikleri vardır. Her şeyden önce kültür,

sonradan kazanılmış olup ilk insan topluluklarında doğmuş ve onlarla beraber gelişmiştir; bu anlamda, kültürün ancak toplumlar için bir manası vardır.

Kültürü en genel şekliyle:“*İnsanın insan tarafından kurulmuş veya yaratılmış olan çevresidir*”(Kurtkan, 1976:16) diye tarif edebiliriz. Daha özel bir tarifin yapılması gerekirse; “*Kültür insan tabiatından gelen kabiliyetlerini, grubun şuurlu öğrenme veya bir şartlanma vetiresi-sosyal ve diğer müesseseler, inanç ile tavır ve hareketlerin örneklik kazanmış tarzları gibi çeşitli teknikler-yoluyla kazandığı bütün unsurları ihtiva eder*” (Kardaş, 1977:265). Başka bir tarife göre; “*Kültür, âletler, teknikler, sosyal müesseseler, vaziyet-alışlar, inançlar, motivasyonlar ve gruba bilinen diğer sistemlerinin hepsinden ibaret bir toplumun üyelerince paylaşılan öğrenilmiş hayat tarzıdır*”(Kardaş, 1977: 265) şeklinde ifade edilmektedir.

(*)**Kültür:**Kültür kelimesinin etimolojik yapısına bakıldığında, kelimenin kökü hakkında bazı farklı ifadelerin bulunduğu göze çarpmaktadır. Bir sosyolog, kültür kelimesinin“*bir şey ekmek, itina etmek*” manasında Latince“*c o l o r e*”kelimesinden geldiğini (Kessler, 1938:198/9)söylerken, Z. Gökalp, bunu, Fransızca, “*c u l t u r e*” kelimesine bağlamaktadır(Gökalp, 1970:104/5). Başka bir açıklamaya göre “Aslında Latince’de “*toprağı işlemek*” demek olan bu tabir, sonraları Batı Avrupa dillerinde kazandığı “**yüksek umumi bilgi**” manası ile Türkçe’ye girmiştir (Kafesoğlu, 1977:1). Bütün bu açıklamalar dışında “hafıza kültürü, zihin kültürü, zevk kültürü şeklinde kullanılışı ile aynı manada alınmış olan “*c u l t i v e r*” fiilinin Fransızca’da 16. asırdan beri kullanıldığı bilinmektedir “(Kardaş, 1977:258).

Kültür sözlük tariflerine bakılacak olursa, zihnin aydınlanması ve aydınlatılması, yetişmesi ve yetiştirilmesi (eğitimi), zevk ve görgülerin gelişmesi ve geliştirilmesi, incelenmesi ve inceltilmesi ile zarifliğin söz konusu edildiği görülür. Burada bilhassa dikkati çeken nokta yetişme ve yetiştirme (eğitim) dir. Fakat işler ve çalışır haldeki ifade ise zarifliktir. Zariflikle kastedilen de karakter, düşünce duygu, konuşma ve görgüde kabalık ve bayağılıktan kurtulup, incelik, kibarlık, nezaket ve hürriyet durumunu ve tutumunu kazanmaktır (Kardaş, 1977:259).

Kültür oluşumunun çözümlenmesi, tariflerden hareket edilerek yapılabileceği gibi, “*çevre, kurum, enerji* ve nihayet *dil* kavramları ile de yapılabilir. Sosyal düşüncenin ışığında kültürü betimleyen bu kavramlar hakkındaki düşünceleri şöyle açıklayabiliriz.

Topluluk ve toplumların, yaşamlarına esas olan **çevre**’yi düşünecek olursak, bunlar-dan birinin doğal (tabiat), diğerinin ise yapay (sosyokültürel) çevreler olduğunu görürüz. Doğal çevre, isminden de anlaşıldığı gibi, insan ve onun gayretiyle meydana getirilmiş olmayan,

zorunlu olarak miras alınan, ancak insan gayretiyle kısmi olarak değiştirilebilen bir çevredir. Sosyokültürel çevre ise, tamamen insan gayretiyle oluşur. Toplumlar bu çevreyi oluştururken kültürlerini de meydana getirmiş olurlar. Zira bu çevre, toplumlar tarafından, yaratılışları gereği, hem toplum halinde bir arada yaşamaları için gerekli kurumları meydana getirmek hem de içinde buldukları tabii çevreyi kendilerine uydurma ihtiyacından doğmuştur.

Alman sosyolog **G. Kessler**, bu iki (tabii ve sosyal) çevreyi şöyle açıklamaktadır:

“Tabiatın bize verdiği teçizat, toprak, tabii kuvvetler, tabii maddeler, beşeri ırk, beden, bütün bunları biz tabiatın alıyor ve sadece almağa mecbur kalıyoruz ki topu birden hayatımızın maddi, yani gayri fikri temelini teşkil etmektedir.

Kültür, bu gayri fikri olan tabiatın, fikir ve hakimiyet altına alındığı ve şekillendirdiği yerde başlar: Mesela kültür, süs, silah, ateş izharı (bulunuşu), alât yapma ile başlar ve lisanda, ahlakta, din ve hukukta inkişaf (gelişir) eder. Kültürsüz insanlar, -kabileler, halklar mevcut olamaz.” (Kessler, 1938:198vd). Burada sosyolog, özellikle kültürel çevrenin tabii çevreyi kontrol altına alması gerektiği noktasında önemle durmaktadır. Bu kayıttan da anlaşılmaktadır ki, insan kültürü meydana getirirken doğal çevreyi malzeme olarak kullanmakta ve ondan istifade etmektedir. Acaba bu istifade etme işlemi nasıl olmaktadır? Doğal çevrenin kültürün meydana getirilişinde etkisi ne derecededir? İnsan doğal çevreye nasıl intibak etmektedir? Bütün bu sorular bizi ister istemez sosyal-doğal çevre münasebeti dediğimiz ilişkiler ağına sürüklemektedir. Öyle ki, sırf insanın doğal çevreye intibakını inceleyen bilimler bile vardır; İnsan Ekolojisi (**Yörük, 1959:150-159**) bunlardan biridir. Kültürün oluşumuna temel teşkil eden bu iki çevrenin etkileşimini, en iyi şekilde, toplumun içinde barındırdığı kurumlarda görebiliriz.

Toplum, bir bakıma, **kurumlardan** meydana gelmiştir. Bir başka ifadeyle, insan ilişkilerinin yoğunlaştığı yerlerde oluşan kurumlar, kendi aralarında ve insanlarla kurdukları çok çeşitli ilişki ağlarıyla toplumu ve onun düşünce dünyasını, yani kültürü oluştururlar. Kültürü meydana getiren kurumlar, önem ve işlev bakımından değil, aşağıda açıklamaya çalışacağımız gibi, oluşumları bakımından farklılık gösterebilirler.

Kültürün mahiyetini oluşturan kurumlara “ilk kurumlar” diyebiliriz. Onlar kültürün özünü oluşturan elemanlardır. Bir de, kültürle tabiat (doğal çevre) arasındaki ilişki ve etkileşimden doğan, yani kültür ve tabiatın teması geldiği yerde meydana çıkan kurumlar vardır ki, bunlara da “ikinci kurumlar” denebilir. Sanat, düşünce, teknik, din, ahlak vs. ilk kurumlardır. Aile (ırk), mesken (vatan), hakimiyet (sınıf, devlet), ikinci kurumlardır. Kültür ilk kurumlarda tabiatı madde olarak kullanırsa da kendi içinde eritir, kendine mal eder. Diğer kurumlarda ise tabiat ve kültür-biyolojik, fizik, psisik-üç realite derecesinden her biri ayrı ayrı

kültür bütünü ile yeni bir senteze girer. *”Biyolojik realite ile kültür bütü-nünün münasebetlerinden aile-ırk, fizik-coğrafi realite ile kültür bütünü-nün temasından mesken-vatan, ruhi realite ile kültür bütünü-nün temasından hakimiyet-devlet meydana gelir. İkinci kurumların kendilerinde bütün kültürü ifade etmek gibi bir özellikleri de vardır”* (Ülken, 1959:1). Bu da gösteriyor ki, kültürün bir bütün olarak oluş-ması için fizik, biyolojik ve psikolojik realitelere ihtiyacı vardır. Bu realiteler olmadan kültürün oluşması olanak dışıdır.

Açıklanan bu karşılıklı ilişki ve etkileşim, diğer realiteler ile sosyal realite arasındaki münasebetler ağını, bir ölçüde de olsa, açıklığa kavuşturmaktadır.

Enerji noktasından konuyu ele aldığımızda, dünya enerjisinin üç farklı formda ortaya çıktığını görüyoruz. Bunlar sırasıyla, aşağıdan yukarıya; fiziko-kimyasal veya inor-ganik, biyolojik veya organik, toplumsal veya sür-organik enerjilerdir. İnorganik enerji atomların, organik enerji hücrelerin, sürorganik enerji de bilinçlerin, yani beyinlerin karşılıklı etkileşiminin sonuçlarıdır. *“Her sonra gelen olaylar (enerjiler) zümresi öncekilere göre daha karmaşıktır”* (Köseihal, 1974:164/5). Bu enerjiler bazı özellikleriyle bir-birinden ayrılırlar. Örneğin ilkel psisik (organik)enerjiyi(refleks, duyu, heyecan vs.)inor ganik enerjiden ayıran besin ve üreme nitelikleridir. Sür-organik enerjiyi organik enerji-den ayıran nitelikler de düşünce ve soyut bilgidir. Sür-organik enerjinin en belirgin formları, soyut kavramlar, kategoriler, bilimsel kanunlar, felsefe ve dinin genel fikirleri, sanatın sembol ve hayalleriyle ahlak kurallarıdır. Bu aynı zamanda düşüncenin ve toplumsal bilginin çeşitli biçimleridir. *”Sür-organik olaylar, psikolojik olaylardan ayırır ve psikolojik olayların en yüksek şekillerini meydana getirirler”* (Köseihal, 1974:165; Vexliard, 1965:171).

Bir başka anlatım tarzına göre, sür-organik olguların-yani kültürün-iki kaynağı vardır. Birincisi biyolojiktir, yani insan vücududur. Beyinlerin karşılıklı etkileşimi içinde gelişmiş mükemmel bir sinir sistemine ihtiyaç vardır. İkincisi ise toplumsaldır. Bu kade-medede düşünce, beyinlerin karşılıklı etkileşiminin bir sonucudur. Organizmanın (insan vücudunun) yapısı ne kadar mükemmel olursa olsun beyinlerin karşılıklı etkileşimi olmazsa düşüncenin ve dolayısıyla onun yüksek mahsulleri olan ilmî, felsefî, sembolik ve ahlaki formların ortaya çıkmaları olanaklı değildir. Demek ki, insan ve toplumları çevreleyen kosmo-bio-sosyal enerjiler, kendine ait karakteristik niteliklere sahip olsalar bile, aralarındaki ilişkiler ağı ile, yukarıda ifade edildiği gibi, hepsi birden bir bütünlük oluşturur ve kültürü meydana getirirler.

Bunun bilimsel delilleri de vardır:Kaspar Hauser vak’ası, Kamala hadisesi, Anna örneği (MacIver, 1971:72-74) tipik birer örnektirler. Aynı şekilde irkilme ve duyuların tersine olarak düşünce, dil olmadıkça beliremez. **Dil** ise, uzun ve sürekli beyinler arası etkileşim olmadıkça meydana gelmez. Onun için dil, sür-organik öğelerin esasıdır. Canlı-lar arasında

dile sahip olan da sadece insandır. Dil örneğinde olduğu gibi, sür-organik öğelerin meydana gelişinde sadece bir insanın beyni yeterli değildir. Dilin teşekkül etmesi için bir çok beyinlere ihtiyaç vardır. Demek ki, insanların (beyinlerin) aralarında ilişki yoksa, kültürün oluşması da olanaklı görünmemektedir. Kültürlerin oluşması ve gelişmesi için beyinlerin karşılıklı etkileşimine, çok değişik uyarıcılara ihtiyaç vardır. Böyle bir oluşum içinse tabii çevre yeterli değildir. İnsanlar tabii çevreye intibak edince artık düşünce ve hareketleri monotonlaşır ve gelişme durur; üretici fonksiyonlarını yitirirler. Çünkü dışarıdan gelen uyarıcılar hep aynı alışılmış nitelikte olacaktır. Bu durumda sosyal çevre devreye girer. Çok değişik özelliklere ve uyarıcılara sahip olan sosyal çevre bu monotonluğu ortadan kaldırır, kültürlerin oluşmasını ve gelişmesini sağlar (Kösemihal, 1974:164-166).

Çeşitli bakış açıları ve açıklama biçimleriyle kültürün oluşumuna ait fikirleri kısaca ifade ettikten sonra biraz daha mikro alana inerek, kültür öğelerinin birbiriyle bağlantı şekillerini açıklamaya çalışacağız. Ama daha önce “kültür ögesi” kavramını açıklığa kavuşturalım.

I. 1.1- Kültür Ögesi Nedir?

Sorokin kültür öğelerinin oluşumunu şöyle açıklamaktadır: *“Yalnızca bir tek fiziksel-kimyasal ögesi olan inorganik olgularla-biri fiziksel, öteki canlılarla ilgili olmak üzere iki ögesi bulunan organik olgulardan farklı olarak, kültürel ya da üst organik olguların, fiziksel ve/veya canlılıkla ilgili öğelerin üstüne getirilen “madde dışı” anlam ögesi de (yahut anlamlı değer ya da kural ögesi de) vardır. Bu anlam ögesi, bir olgunun kültürel olup olmadığını belirtmekte kesinlikle etkindir. Onsuz kültürel olgular olamaz; onun varlığı, üstüne getirildiği inorganik ya da organik olguların niteliklerini kökten değiştirir”* (Sorokin, 1972: 165).

Yoruma ihtiyaç duymayacak kadar açık olan bu ifade bize, herhangi bir kültür unsurunun soyut ve somut olmak üzere iki boyutunun bulunduğunu, somut yönünü fizik (inorganik) ve biyolojik (organik) realitelerin, soyut yönünü de toplumsal-kültürel (sür-organik) realitenin meydana getirdiğini göstermektedir. Açıklamayı destekleyen bir iki örnek verelim.

Örneğin, şu anda toplum olarak kullandığımız 5000000 TL kağıt para ile 20000000 TL olarak kullandığımız kağıt para arasında rakam ve renk değişikliklerinin dışında kağıdın kalitesi, ebadı vb. gibi özellikleri açısından fark yoktur. Fakat toplum, aynı olan bu iki kağıt parçasından birine 5000000 TL, diğerine 20000000TL şeklinde “**madde-dışı**” değer verdiği için biri beş milyon, diğeri yirmi milyon kabul edilmekte ve buna göre işlem görmektedir.

Yine aynı şekilde, fizik ve biyolojik yönden köylü, memur, esnaf, subay vb. gibi birbirinden ayrılmış insan tipleri, organizmaları yoktur. Fizik ve biyolojik açıdan aynı durumda bulunan organizmaların üzerine konulan “**madde-dışı**” anlam ya da değer öğsinden dolayıdır. Bu madde dışı anlam unsuru organizmaların üzerinden kaldırıldı-ğında, bu farklılıkta ortadan kalkacaktır. Örneğin, “**başbakan**” statüsüne kavuşmuş olan ve statünün verdiği imkan ve yetkileri (rolleri) kullanan bir organizmanın (insanın) üzerinden, madde dışı bir değer ölçüsü olan başbakan statüsü kaldırdığında, artık o normal, sıradan bir organizma (insan) haline gelir. Eskiden ona selam vermek, onun emirlerini yerine getirmek durumunda olanlar, bir insan olarak değil, bir başbakan olarak bunu yapmayabilirler. Buna benzer bir çok örneği çevremizde bulabiliriz.

Bu gibi kültür öğeleri yalnız insan toplumlarında, yani, “*yalnızca kişilikler olarak işleyen, birbiriyle anlamlı olarak karşılıklı etkileşen ve sonsuz sayıdaki “maddi taşıyıcılar”-bütün fizik ve biyolojik nesne ve enerjiler- içinde ve aracılığıyla anlamlarını (ya da anlamlı değerlerini ve kurallarını) yaratan, işleyen, biriktiren ve nesneleştiren düşünce sahibi insanların da dünyasında bulunur*” (Sorokin, 1972:166).

I. 1. 2. -Kültür Öğelerinin Bağlantı Şekilleri

Kültür öğelerinin birbiriyle kurdukları ilişki ve bağlantı şekillerini dört farklı formda inceleyebiliriz.

I. 1. 2. 1. - Kültür Öğelerinin Zaman ve Mekan Bağlantısı

Kültür öğeleri arasındaki bu tip bağlantı biçimi, aynı zamanda ve aynı mekanda bulunma ilişkisidir. Kültür öğeleri arasındaki bu çeşit ilişkiyi her hangi bir tabiat gücü-nün (rüzgâr, yağmur) tesadüfen yapabileceği gibi, bilinçli olarak insanlar tarafından da yapılabilir. Örneğin bir evde kullanılmayan veya fazla olduğu için ortadan kaldırılarak tavan arasına ya da her hangi bir yere konan her türlü kültür öğesi (bozuk ev eşyaları, bozuk bir radyo, TV. Bilgisayar parçaları, eski gazeteler vb. gibi.) arasında ve aynı şekilde, işleri bittiği ve lüzumsuz görülerek çöplüklere atılan kültür unsurları (ayakkabı, elbise, bozuk bir cihaz, gazete, değişik kağıt ve kutular vb. gibi) arasındaki ilişkiler bu çeşit iliş-kilerdir. Bu tür kültür öğeleri arasında, mekana bağlı olarak kurulmuş ilişkinin dışında, anlamlı ve nedensel herhangi bir ilişki söz konusu değildir. Çünkü bunların her biri kendi başına bağımsız kültür öğeleridir; dolayısıyla bunlardan her hangi birinin bulun-duğu yerden alınması diğer kültür öğelerini hiçbir surette etkilemediği gibi, aynı türden ilaveler de etkilemez. Örneğin, çöplüğe atılmış bozuk bir cihazın alınması, ilişki açısın-dan, çöplükte herhangi bir değişiklik meydana getirmediği gibi, çöplüğe atılacak yeni kültür öğeleri de ilişki anlamında herhangi bir değişiklik meydana getirmez.

İşte bu açıklanan bağlantı çeşidine **mekan yakınlığı** veya “**yersel bitişiklik**” (Kurtkan, 1976:295) adı verilir.

Yine aynı şekilde, belirli bir zaman birimi içinde olan olayların-haber program-larında olduğu gibi -sırf aynı günde meydana gelmiş olmalarından başka bir ilişki ve bağlantıları olmayabilir. Kültür öğeleri arasındaki bu çeşit ilişkiye de **zaman ilişkisi** veya “**zaman bitişikliği**”(Sorokin, 1972:169) adı verilir.

Bunu gibi, anlamlı (soyut) kültür ögesi durumunda bulunan gayeler, değerler, fikirler, temayüller (eğilimler), kurumlar ve bunları benimsemiş olan gruplar arasındaki tek birleştirici bağ mekan birliğinden ibaret olabilir. Böyle tek bir bağla bağlı bulunan kültür öğelerine “**kültür kümeleri veya kültür yığınları**” (Kurtkan, 1976:295) denmektedir.

I.1.2.2-Kültür Öğelerinin Dolaylı İllî (Causal, Nedensel) Bağlantısı

Birbiriyle doğrudan herhangi bir şekilde illî ve anlamlı bağlantısı olmayan kültür öğelerinin her biri ve hepsi ortak bir “**kültür etkeni**” vasıtasıyla dolaylı olarak bir ilişki ve bağlantı kurarlar. Bu bağlantı biçimine de **dolaylı illî bağlantı** adı verilir. Kültür öğelerini birbirine bağlayan Kültür etkeni ortadan kalktığı zaman bu bağlantı son bulur.

Çünkü bunlardan herhangi biri, herhangi birisinin bulunmasını zorunlu kılmaz; ancak her birinin kültür etkeni ile doğrudan, birbiriyle de dolaylı bağlantıları vardır. Bunların her biri kültür etkeninin belirli bir ihtiyacını karşılar. Örneğin, bir evde, bir bireyde veya bir okulda bulunan kültür öğeleri arasındaki mevcut bağlantı bu türden bir bağlantıdır. Ev, fert ve okul etkenleri ortadan kalkınca bunlar arasındaki dolaylı ilişki de ortadan kalkar (Sorokin, 1972: 169-70). Bu ilişki çeşidi de, daha sonra göreceğimiz gibi, gerçek bir birlik ve sistem meydana getirmekten çok **kültür kümesi veya kültür yığını** oluştururlar.

I. 1. 2. 3. - Kültür Öğelerinin Doğrudan Bağlantısı

Kültür öğeleri arasındaki bu bağlantıyı iki biçimde düşünmek, bağlantıyı anlamak noktasından faydalı olacaktır. Bunlardan birincisi; Kültür Öğelerinin **Doğrudan İllî Bağlantısıdır**. Bu bağlantı şeklinde; iki veya daha fazla kültür ögesi arasında doğrudan illi bir etkileşim, yani birbirini etkileme veya birbirinden etkilenme söz konusudur. Kültür öğeleri birbirleriyle uyum halinde gerçek bir birlik ve sistem meydana getirirler. Buradaki kültür öğelerinden her hangi birisinde meydana gelecek herhangi bir arıza veya uyumsuzluk diğer öğeleri de etkisi altında bırakır ve sistemi bozabilir. Örneğin, illî-kültürel bir sistem olarak bir üniversiteyi ele alalım: “*Üniversitenin bir çok binaları, kütüphane ve kitapları, laboratuvar ve laboratuvar araçları vardır. Keza böyle bir sistem de birbiri ile karşılıklı bağımlılık halinde fonksiyon ifa eden, yani sistemin işlerliğini birlikte devam ettiren fertler, unvanlar,*

mevkiler ve eşyalar da vardır. Böyle bir illî-kültürel sistemde parçalar arasında bir sürtüşme ve uyumsuzluk meydana geldiği zaman bağımlılık ortadan kalkar.” (Kurtkan, 1978:145; Sorokin, 1972:170).

Aynı durum, doğrudan etkileşim içinde bulunan organik ve inorganik sistemler, yani motor, makine (illî-mekanik), canlı organizma (illî-biyolojik) sistemlerinde de vardır.

Bu ilişki biçimini, daha önceki iki (zaman ve mekan; dolaylı illî bağlantı) bağlantı şekline ayıran şey; ilişkinin doğrudan olması, birbirlerinden etkilenmeleri ve diğerlerinin aksine olarak kültür kümesi veya yığını değil, **kültür birliği veya kültür sistemi** meydana getirmiş olmalarıdır.

İkincisi; **Kültür Öğelerinin Doğrudan Anlamli Bağlantısıdır**. Anlamli (soyut) kültür öğeleri daha önce izah ettiğimiz gibi zaman ve mekan bitişikliğiyle tesadüfen bir araya gelerek anlamli kültür kümeleri veya yığınları meydana getirdikleri gibi, iki veya daha çok anlamli kültür öğesi birlikte tutarlı ve kavranılır bir bütün meydana getirerek bir kültür sistemi veya birliği oluşturabilirler. Sorokin’i izleyelim:

“Matematik, mantıksal açıdan tutarlılığı çok ağır basan geniş bir anlamli sistemdir, çünkü burada (sisteme tutarsızlık getirmeden ve tutarlılığını yeniden kurabilmek için başka bir çok denklem ve formüllerle değişiklik yapılmasını zorunlu kılmadan hiçbir önemli önerme değiştirilmez. Aynı şey bir derece az olmakla birlikte fizik, kimya biyoloji ve toplum bilimleri için de doğrudur; (bir kaç kümenin yanı sıra) onların önermelerinin büyük çoğunluğu mantıksal olarak tutarlı bir bütündür. Bu, bütün büyük felsefi anlam sistemleri için de doğrudur” (Sorokin, 1972:170/1)

Örneğin R. Descartes’ın metodundaki tahlil (analiz-sentez) ilkesi bu bağlantı biçimi-nin uygulamalı şekline bir model oluşturabilir. Ancak bu tür bağlantıda bir önceki şıkta açıkladığımız gibi, kültür öğeleri arasındaki ilişki illî (fonksiyonel-causal) bir ilişki değildir. Yani bu bağ; *“bir sebep-netice bağı şeklinde karşımıza çıkmaz. Söz konusu bağ, sistemin bütün kısımlarına nüfuz eden asli prensipler ve değerler ile bunların bütün unsurlarda birlikte gerçekleştirirken meydana getirdiği mana bütünlüğüdür” (Kurtkan, 1978:146).* Bu şekilde ortaya çıkan sistem ve birlikler, zaman ve mekan kavramına bağlı olmaksızın her yerde aynı geçerliliğe sahiptirler. Hangi çağda ve dünyanın neresinde olursa olsun, sanatlardaki estetik tutarlılık, müzikteki ses ve güfte uyumu, felsefe sistemlerindeki mantıki bütünlük vb. gibi.

1.1.2.4. - Kültür Öğelerinin İlli (Forksiyonel) –Anlamli Bağlantısı

Bu bağlantı biçiminin temelinde, bundan önce anlattığımız doğrudan bağlantının her iki çeşidinin de birlikte bulunduğunu görüyoruz. Başka bir ifadeyle; burada, hem illî (sebep-

sonuç) bağlantısı hem de zaman ve mekana bağlı olmayan “estetik tutarlılık” ve “mantiki bütünlük” diye betimlediğimiz anlamlı bağlantı bulunmaktadır. İşte bu iki (illi ve anlamlı) bağlantı şekli daha geniş ve daha büyük bir realitede her iki bağlantıyı belirli bir sistem içinde birleştirir ve illi-anlamlı bir sistem oluştururlar. Böyle bir sistem, toplumsal-kültürel dünyanın en mükemmel, en yüksek biçimde bütünleşmiş bir kültür sistemini ortaya koyar.

Sorokin bu bağlantıyı açıklarken; “*Ayrı ayrı kimseler, maddi nesnelere ya da enerjiler aynı anlamlar sisteminin etkenleri ve taşıyıcıları haline gelince, anlamlar ögesinin bütün bu gibi kimseler ve taşıyıcılar üstüne nedensel bir ağ atması*” ile meydana gelmiş ve bu nedenle, “*temellenmiş toplumsal-kültürel sistemlerin ezici çoğunluğu, salt nedensel ya da salt anlamlı birliklerden farklı olarak, nedensel-anlamlı birliklerdir. Böylelikle, nedensel-anlamlı birlikler, temellenmiş toplumsal kültürel sistemlerin en bütünleşmiş türüdür; kültür olguları arasındaki nedensel-anlamlı bağlantılarda, olabilecekleri en yakın bağlardır*” (Sorokin, 1972:171/2) demektedir.

Böylece, kültür öğelerinin bağlantı şekillerinin sonuna gelmiş bulunuyoruz. Kısaca özetlemek gerekirse, aşağıdan yukarıya, basitten karmaşığa doğru belli başlı bağlantı şekillerini; kültür küme ve yığınları, sırf illi-dolaylı ve dolaysız kültür sistem veya birlikleri, sırf anlamlı kültür sistem veya birlikleri, illi (causal)-anlamlı büyük kültür sistemleri veya birlikleri (örneğin iktisat, hukuk, din vb gibi kurumlaşmış sistemler), bunların hepsini içine alan topyekun toplumsal-kültürel sistemler şeklinde ifade edebiliriz.

Topyekun kültürel sistemlerin üstünde ve daha geniş kültür sistemleri vardır ki, bunlara “**süper kültür sistemleri**” adı verilir. Bu süper kültür sistemleri bazen sadece belli bir milli kültürü ifade ettiği gibi, bazen de birkaç milli kültürü içine alan medeni-yetleri de kapsarlar. Örneğin, Batı medeniyeti, İslam medeniyeti gibi. Bu süper kültür sistemleri maneviyatçı, maddeci ve ideal kültür sistemleri olarak ayrılırlar.

I.1.3. -Kültürün Ana Bölümleri

Bir kültür ögesinin iki boyutu vardır. Bu boyutların farklı kavramlarla ifade edilmesi düşünce tarihinin bir geleneğidir. Bazen soyut ve somut bazen manevi ve maddi bazen de iç ve dış boyut kavramlarıyla ifade edilmiştir. Kültürün soyut-manevi-iç boyutu olarak adlandırılan kısmı, **anlamlar-değerler-kurallar** üçlüsünün meydana getirdiği zamansız ve mekansız, her yerde geçerli olan, ancak henüz realize olmamış kısımdır.

Maddi (Somut-Dış) boyut olarak adlandırılan kısmı ise, **anlamlar-değerler-kurallar** üçlüsünün zamanlı ve mekanlı, gözle görülür elle tutulur olarak ortaya koyduğu, yani realize ettiği kısımdır.

Bu iki boyut ya da kısım bir bütün oluşturur. Kültürün bu niteliği, en küçük kültür kalıbından en büyük süper kültür sistemlerine kadar geçerlidir. Kültürün bu iki boyutunu daha iyi açıklayan bir örnek verelim. Örneğin İslamiyet'te kültürün kaynağını, diğer inanışlarda ise, kültürün geniş bir bölümünü işgal eden temellendirilmiş kültür sistem-lerinden din kurumunu ele alalım ve İslamiyet'teki durumuna bir göz atalım.

Bilindiği gibi, İslamiyet'te, zamansız ve mekansız, tamamen soyut şekilde imana, ibadete ve muamelata ait **anlamlar-değerler-kurallar sistemi** bulunmaktadır. Bu yapıyla İslamiyet, insanın (Müslüman'ın) Allah'a niçin ve nasıl inanması lazım geldiğini, nasıl ibadet edilmesi gerektiğini, bir Müslüman'ın kendinden başka birisine hangi şartlarda nasıl davranacağını, kısaca Tevhid akidesini de içine alan tam ve tutarlı soyut bir dünya görüşü veya bir iç boyuta sahiptir. Bu iç boyutun anlamlar-değerler-kurallar sistemini inanarak kabul eden Müslümanlar, bunları kendilerinde içselleştirmek ve toplumda realize etmek için, zaman ve mekan içinde bu öğeleri somutlaştırmak suretiyle kültürün dış boyutunu oluşturmuşlardır. Örneğin, ibadet için cami ve mescitler yaparak, başkalarına faydalı olsun diye yollar, köprüler, hanlar hamamlar kervansaraylar ve vakıf-lar kurarak, bilimin kadın erkek her Müslümana ulaşması için medreseler açarak, bayramlar ihdas ederek, çeşitli yardım kuruluşları oluşturarak, dine ve kültüre ait kitaplar basarak ve dağıtarak, dinlerine ve topraklarına yapılacak bir saldırıyı önlemek için savaşarak vb. gibi daha binlerce maddi unsurlarla bu değerler sistemini realize etmeye, yansıtmaya çalışmışlardır. Bu örnekte görüldüğü gibi, değerler sistemi, yani iç boyut, yukarıda sayılan maddi kültür öğeleriyle, yani dış boyutuyla bir bütün oluşturmuştur.

I.1.3.1. -Kültürün Manevi (Soyut-İç) Boyutu

Kültürün manevi boyutu dediğimiz soyut anlamlar-değerler-kurallar sistemi kültür inanışları, kültür kıymetleri, kültür normları ve kültür kaziyelerinden oluşur. Sayılan bu öğeleri kısa kısa açıklamaya çalışalım:

I.1.3.1.1. -Kültür İnanışları

Bir toplumun inanç sistemi, onun üyelerinin ve toplumda çeşitli rolleri işgal eden tipik şahısların ekseriyetinin kabul ettiği zihin içerikleri, fikirleri, ilmi ve amiyane bilgiyi, batıl inanışları, efsaneleri, masalları içine alır. *“Efsanelerle masallar her cemiyette folklorün en mühim kısmını teşkil eder. Bunlar içtimai hayatın devamlılığına yarayan temeli teşkil ederler. Bunların sayesinde dünyaya nizam ve mana verilir”* (Krech, II, 1983:119).

Bu anlayışla Türk toplumunun sosyal çevresine baktığımızda; az çok okumuş olanların değil, hiç okul görmemiş fakat akli başında olan fertlerin çeşitli mekanlarda, örneğin köy odalarında, özel sohbetlerinde, kendilerinden asırlarca önce olmuş bitmiş acıklı bir) aşk

hikayesini, milli kahramanlarla dolu bir masalı, Dede Korkud Hikaye-lerini, İncili Çavuş'un serüvenlerini, Bozkurt efsanesini, Karacaoğlan, Koroğlu, Dadaloğlu vb. gibi halk aşık ve kahramanlarını, kullanılmış eski ziraat usulünün faydaları hakkında söylenen kültür inançlarını duyması olanaklı olacaktır.

I.1.3.1.2. - Kültür Kıymetleri

Kültür kıymetleri, arzu edilen veya iyi olması lazım gelen şeyle ilgili ve bir toplumun üyelerinin veya o toplumda farklı rolleri işgal eden tipik şahısların iştirak ettikleri inanışların bilhassa en mühim sınıfını teşkil ederler (**Krech, II, 1983:122**). Yukarıdaki ifadeden de anlaşılacağı gibi kültür kıymetleri olarak sayılan, arzulanan, iyi olan veya iyi olması lazım gelen vb. gibi ibarelerle anlatılan nitelikler toplumun çeşitli tabakalarında bulunan işçi, esnaf, doktor idareci, öğrenci, öğretmen, hoca gibi tipik şahısların iştirak ettiği standart davranışlardır.

Bunlar toplumdan topluma değişen değerlerdir. Örneğin tipik bir Türk vatandaşı, büyüklerine hürmet ve saygı göstermeyi, küçüklere sevgi ve hoşgörü ile yaklaşmayı, yabancı birisini elinden geldiği kadar memnun etmeyi, zayıf ve ihtiyarları gözetip kollamayı vb. gibi davranışları kendisi için kültür kıymetleri olarak kabul eder. Diğer toplumlar içinse başka kültür kıymetleri daha önemli olabilir.

I.1.3.1.3. -Kültür Normları

Belirli davranış durumlarındaki davranış kalıbı aynı zamanda kültür normları tarafından düzenlenmektedir. Bu tip davranışlar bir toplumun mensuplarınca kabul edilmiş olan kaideler ve standartlardır. Bunlar aynı zamanda belirli bir davranış durumunda uygun olan ve olmayan davranışı teferruatıyla tayin eden bir durumu işgal eden tipik temsilciler tarafından da kabul edilmiştir. Normlar aynı zamanda uygun davranış için mükafat ve uygun olmayan davranış için ceza tayin ederler.

“Normlar adetler (folk ways) ve örflere (mores) ayrılırlar. Grubun iyiliği ve sıhhati bakı-mından riayet edilmesinde hayati bir ehemmiyeti olmayan ve riayeti zorlama vasıtası belli olmayan normlara adetler denir” (**Krech, II, 1983:123**). Bir kimsenin bir adete itaatsizliğinin cezası resmi olmayıp çok defa hafiftir. Belki biraz kendisine tenkitler yöneltilir ve ikazlarda bulunulur, ama o kadar. İtaatsizlikten dolayı böyle bir ikaza hedef olan fert, bu ikaza uyar veya uymaz; çünkü onu engelleyecek resmi bir kayıt yoktur. Bir mecliste oturuş ve konuşma tarzına uymamak, büyük küçük tanımamak, bir düğünde, davette ve toplantıda yapılması adet haline gelmiş davranışlara aldırmamak, kendisiyle ilgili olmayan şeylere

karişmak, gerekli gereksiz yerlerde yüksek sesle konuşmak ve genel havayı bozmak vb. gibi hususlar bu türdendir.

“ Örf olan normlar ise cemiyet için hayati ehemmiyeti olan davranışları tayin ve kendisine has ahlaki kıymetleri ihtiva eder. . . Bunlar toplumun azaları tarafından ya kanuni takibat veya içtimai müeyyideler vasıtasıyla faal bir şekilde tatbik edilirler. (Krech, II, 1983: 123). Türk toplumunun örflerine aykırı olan ve Eski Türklerden beri geçerliliğini sürdürmeye çalışan evlilik dışı münasebetler, alışverişlerde göz göre göre aldatmalar, bir başkasının canına ve malına kastetmeler vb. gibi davranışlar çok ağır şekilde cezalandırılmışlardır. Türk sosyal tarihi, toplumun kabul ettiği örflerin dışına çıkanları ağır biçimde cezalandırma, fakat örflere uygun davranışları da mükafatlandırma olaylarıyla doludur.

I.1.3.1.4. -Kültür Kaziyeleri

Manevi kültür, dünyaya ait konularda, sözle ve yazıyla ifade olunmamış, bir çok kaziyeleri içerir. Bu kaziyeler, belirli bir takım prensiplere dayanmakla beraber toplumun bütün üyelerinde ve onların iç yapılarında yer almış olgulardır. *“Bunlar ancak tahlili araştırmalar, sezgiye dayanan mülahazalar vasıtasıyla meydana çıkarılabilir; bunu da birbiriyle münasebeti yokmuş gibi görünen fiil ve hareketlerin manalı bir şekilde bağlanmış olduklarına inanan bir sosyal hadiseler müşahidi yapılabilir” (Krech, II, 126vd).*

Bir kültürün manevi (iç boyutu) yönünün en esaslı unsurları, saymaya ve izah etmeye çalıştığımız kültür inançları, kültür kıymetleri, kültür normları ve kültür kaziyeleridir. Bunlar bir toplumun topyekun toplumsal-kültürel hayatının temel kurumları veya kurumlaşmış temelleridir. Bu kurumlaşmış (anlamalı sistemler) tarz ve adetler içinde hayat mücadelesi ve üreme, yiyecek ve içecek maddeleri için biriktirme ve dağıtma hizmetleri, estetik ihtiyaçları tatmin, örfleri tatbik ve koruma, toplumsal-kültürel sisteme uygun şahsiyetleri yetiştirme, dini görev ve sorumlulukları yerine getirme, ölüleri defn etme vb. gibi hususları sayabiliriz. Bu hususların hepsi birden birbiriyle anlam açısından uygun bir sistem meydana getirirler.

I.1.3.2. -Maddi Kültür (Dış Boyut)

Kültürün somutlaşmış biçimini temsil eder. Fert ve gruplar içinde buldukları kültüre ilk önce manevi (soyut) boyutuyla bağlanırlar; sonra bunu, davranışlarında ve maddi kültür öğelerinde somutlaştırarak gösterirler. Yani fert ve grupların içinde buldukları kültürü özümsemeleri, önce ideolojik (manevi-soyut), daha sonra davranış ve maddi olmak üzere üç merhalede gerçekleşmektedir (Sorokin, 1972:166/7). Kültürün manevi yönünü, zamansız ve mekansız, her yerde geçerli soyut değerler sistemi temsil ettiği halde, maddi(dış boyut)yönünü

ise, gözle görülür elle tutulur, zamanlı ve mekanlı, yani realize olmuş maddi kültür unsurları ve davranışlar temsil etmektedir. Bu nedenle yaşamak arzu ve ihtirasında olan hiçbir kültür, hiç bir şekilde sadece ideolojik (manevi, zihni) seviyede kalmaz. Kendi fertlerinin davranışlarında ve maddi kültür unsurlarında sosyalleştirmeye, yaygınlaştırmaya, kısaca dışlaştırmaya mecburdur. Aksi takdirde sosyo- kültürel alemde ideolojik olarak fazla bir şey ifade etmez. Bunun için, **“sistemin sosyal-leşmesi ne kadar yaygın olursa, onun hemen bazı vasıtalarla dışlaşması da o kadar süratli bir şekilde gerçekleşir” (Kurtkan, 1978:149).** Böylece sistem her düzeyde de kendini gösterme olanağına sahip olur. Her durumda, yani kültürün iç (manevi) ve dış (maddi) boyutu olarak meydana getirilmesinde insanlar birinci derecede etkendirler, hatta kültür, insan gruplarının ve toplumlarının en özel ve ayırıcı özelliğidir. Yaratılmış, işlenmiş, biriktirilmiş, yaygınlaştırılmış ve nesneleştirilmiş kültür sadece insan topluluklarında bulunur.

Yapılmış olan en basit araçtan en kompleks makinalara, en basit yollardan en modern otobanlara, en basit yapılardan en modern ve klasik saraylara, camilere, binalara, şehir-lere, köylere, bütün güzel sanatlara, kitap ve eğitim alet ve gereçlerine, ısıdan elektriğe, radyodan atom parçalanmasına kadar insanoğlunun dizgin vurduğu enerjilere ve nesnelere “maddi kültür” denmektedir.

Bu iki ana bölümüyle, yani“Henüz maddi taşıyıcılar aracılığıyla nesneleşmiş, fakat insanlıkça bilinen“**madde-dışı”anlamlar-değerler-kurallar toplamı; bütün taşıyıcıları ile birlikte şimdiden nesneleşmiş anlamlar-değerler-kurallar toplamı; son olarak da geçmişteki ve bugünkü-düşünce sahibi bireylerin ve grupların toplamı, bu birbirin-den ayrılmaz toplamlar, insanlığın fizik ve biyolojik dünyalarının üstüne konulmuş toplumsal-kültürel dünyayı meydana getirirler” (32- Sorokin, 166/7).**

I.1.4. -Kültürün Önemli Nitelikleri

Doğaldır ki, kültür hakkında her şeyi aktarmak oldukça güçtür; çünkü, yukarıda da ifade ettiğimiz gibi, kültürün kapsam ve derinliği, meseleyi zorlaştırmaktadır. Toplumlardan toplumlara değişen kültür, bazen bir toplumun temel sistemlerinde değilse bile, bazı tali sistemlerinde yöre ve bölgelere göre farklılıklar arz etmektedir. Örneğin, Türk Musikisini ele alalım:Karadeniz havaları daha seri ve oynak bir karakter arz ederken, Doğu Anadolu havaları daha çok “gazel” veya “ezgi” dediğimiz biçimlerde belirli bir tonda ve biteviye uzanan bir yapıyı, Orta Anadolu havaları ise, ikisini ortası bazen seri, bazen de yavaş bir tonda devam ederler. Hemen söylemek gerekirse bu sınıflandırma, aktif gözlemden çok pasif gözleme dayanan bir tespittir.

Yine aynı şekilde tam olarak belirli çizgilerle ayrılmaz nitelikler olmalarına rağmen, fert kültürü, grup kültürü ve topyekun kültürün varlığından söz edebiliriz; fakat bunlar göreceli ayrımlardır; çünkü, hiçbir fert kültürünü grup kültüründen, grup kültürünü de topyekun kültürden ayırma olanağı yoktur. Bunun gibi kültürün daha pek çok özellikleri mevcuttur. Bunları şöyle ifade edebiliriz:

I.1.4.1. -Kültürün Birinci Özelliği “Öğrenilebilir” Olmasıdır

Bu özellik, kültürün temel özelliklerinden biridir. Kültür toplumlar tarafından meydana getirilir ve yine onlar tarafından yeni kuşaklara öğretilir ve aktarılır. Yeni nesle bu öğretme olgusu önce ailede başlar, oyun ve okul çevresiyle devam eder.

Bu öğretme ve öğrenme ameliyesi toplumun yaygın şahsiyet tipine ulaşıncaya kadar veya ona yaklaşıncaya kadar devam eder. Sonra da ferdiyetçilik çerçevesi içinde kültüre katkıda bulunma ve dolayısıyla zenginleştirme olgusu başlar. Ailenin, yeni nesillerin sosyalleşmesinde, kültür öğelerini özümsemelerinde ailenin önemi tartışılmaz; ancak, oyun çevresinin de çocuğun sosyalleşmesinde son derece önemli olduğuna bazı sosyologlar ve sosyal bilimciler dikkat çekmektedirler (Nirun, 1967:132). Yine aynı şekilde kültürün özümsemesinde, geniş manada eğitimin (K.Bilgiseven, 1982:14vd) ve işyerlerinin kısaca, aileden başlayarak topluma kadar uzanan çevrelerin eğitime konusunda etkilerine işaret edebiliriz.

I.1.4.2. -Kültürün İkinci Özelliği “Tarihi” Olmasıdır

Kültür, insan toplulukları kadar eskidir; onlarla beraber doğmuş ve gelişmişlerdir. Belirli bir toplumun çoğunlukla bir kültürü vardır. Aynı toplumun bir yeni, bir de eski kültürü var demek olanaklı olmadığı gibi, birisi bırakılıp diğeri alınan neviden bir şey de değildir. Kültür bir anlamda, toplumun yaşam tarzıdır, bu nedenle, topyekun toplumun meydana getirdiği belirli bir yaşam biçimini bırakıp başka bir yaşam biçimi benimse-mesi söz konusu olamaz. Ancak bazı kültür öğelerinin kaybolması veya etkinliğini yitirmesi halinde, yeni kültür öğelerinin bu kaybolan ya da eskiyen kültür öğelerinin yerini alması her zaman olabilir. Normal bir sosyal değişimle büyük çapta kültür değişimleri olamayacağı, istense bile, buna ulaşmanın zor olduğunu tarih bize göstermektedir. “*Tuquville ve H. Taine’nin incelemeleri de göstermiştir ki kanlı Fransız ihtilali bile kültür üzerinde fazla bir tahribat yapamamıştır*” (Kafesoğlu, 1968/9:336).

Türk Kültür Tarihinde önemli bir kültür ögesi olan “Yağmalılı Toy”, bugün Anadolu’nu bir çok yerinde biraz değişmiş şekliyle varlığını sürdürmektedir. Özellikle Türk kültüründe bu tip tarihi öğelerin pek çoğunun halen yaşadığını görmek zor değildir.

I. 1.4. 3. -Kültürün Üçüncü Özelliği “Devamlılığı”dır

Kültürün tarihiliği yanında devamlılığı da söz konusudur. Yalnız bu devamlılık, bir taşın ve bir heykelin nesilden nesile korunarak ve aktarılarak şimdiye kadar getirilme türünden bir devamlılık değildir; kısaca kültürler donmuş, taşlaşmış, değişmez çeşitten öğelerin toplamı değildir. Kendisini oluşturan toplumların tarihi gelişimine ve değişimi-ine uygun olarak kendilerini devamlı şekilde yenilerler. Bu nedenle kültür dinamik bir hüviyete sahiptir. **“Çünkü, kültür, modern insanın içinde bulunduğu çağdan çok eski çağlardan beri edinilen grup tecrübelerinin modern çağlara intikal eden bir yığını veya birikimidir.”**(Kurtkan, 1971:224).

I.1.4.4. -Kültürün Dördüncü Özelliği “Milli ve Muhafazakar” Oluşudur

Kültürü karakterize eden özelliklerden birisi de budur. ***“Kültürün esas fonksiyonu, belirli bir tabii toplumun fertleri arasında dayanışmayı, yani bir cemiyet olarak onun bütünlüğünü ve devamlılığını sağlamasıdır”*** (İnalçık, 1965:426). Bir başka deyişle, bu gün millet denince, fertler arasında belirli bir kültürün ortak bulunduğu sosyal bir grup, yani dil, inanç, hayat görüşü, ortak tarih bilinci, idare ve teşkilat usulü, hukuk anlayışı, örf ve adet, gelenekler vs. gibi toplum değerlerinin bir araya getirdiği insanlardan kurulu toplum anlaşılmaktadır. ***“Buna göre her millet realitesi ayrı bir kültür varlığı ortaya koymaktadır”*** (Kafesoğlu, 1965:181). Milli kültürün önemli bir niteliği de yaygın olmasıdır. ***“Milli kültürler daima muhafazakar temayüllüdürler, öyle olmaları da çok doğaldır. Süreklilik ve az değişme kültürün adeta hedefidir. Bu yüzden yeni gelen öğeler birden bire kabul edilmezler; uzun bir müddet ferdi alışkanlıklar ve daha sonra grup adeti olarak kalır, daha sonra kültür bütününe katılır”***(Güngör, 1978:589). Böyle olmakla beraber dışarıdan gelen her kültür unsuru kabul edilmez. Dışarıdan gelen bir adet ve müesseseye karşı toplum olumlu veya olumsuz bir tepki gösterir; onu beğenir, alır veya reddeder. İşte bu tepki ortak vicdanın tepkisidir.

Yabancı öge kabul edilirken, değiştirilerek, o kültürün yapısına uygun bir hale sokularak ve manalandırılarak o topluma mal edilir, sindirilir. Bundan şu önemli sonuç çıkar ki, tam bir kültür iktibası, bir kültürün bir millettten diğerine geçmesi, asla söz konusu olamaz (40-İnalçık, 1965:426/7). Sorokin’e göre kültür taşıyıcı olan fertlerde taşıdıkları kültür ile

bütünleşirler. *“Belli bir kültür, toplum ve kişilik tipinin ortaya çıkması, büyümesi ve değişmesi ve çökmesiyle birlikte ortaya çıkar, büyür, değişir ve çöker”* (Sorokin, 1972:51).

I.1.4.5. -Kültürün Beşinci Özelliği “Grup Hayatının Ürünü” Olmasıdır

Bunun manası görüldüğü gibi açıktır. Yani kültür, fertler tarafından değil, gruplar tarafından meydana getirildiği, psikolojik değil sosyal bir vakıa olduğu gerçeğidir (**Kurtkan, 1971:224; Kurtkan, 1977:154**). Kültürün bu özelliği şimdiye kadar sayılan özellik-leri arasında zımnen ifade edildiği için üzerinde fazla durmayacağız.

I.1.4.6.-Kültürün Altıncı Özelliği “Kendine Canlı ve Cansız Taşıyıcılar” Bulmasıdır

Burada cansız taşıyıcıları teknikler olarak kabul edersek, canlı taşıyıcılar da insan-lardır. Ancak kültürün esas taşıyıcıları o kültürün yetiştirdiği, sosyalleştirdiği fertlerdir. Çünkü, *“Kültür bir kavram, teoridir; bize müşahhas olarak görünen şey o kültürü taşıyan insanlardır. Bu yüzden kültür kıyaslamalarında insan hakkındaki değerlendirmeler büyük önem taşır, iki kültürün karşılaştırılması demektir”* (43-Güngör, 1978: 582). Kültürlerin en büyük meselesi, kendilerini devam ettirecek, kendilerini taşıyacak insanlara sahip olup olmadıkları meselesidir. Zira bu şart, büyük bir ihtimalle, kültürlerin kaderini tayin eder; kültürlerin taşınmalarını ve gelişmelerini sağladığı gibi, olmamaları, kültürlerin ölmelerine ve yok olmalarına sebep olabilirler.

I.1.4.7. -Kültürlerin Yedinci Özelliği “Devamlı Değişme ve Kendini Yenilemeleri”dir

Hiçbir kültür donmuş, statik ve değişmez kalıplardan ibaret değildir, böyle bir kültür yaşayamaz. Bir kültürün yaşayabilmesi için değişen dış ve iç şartlara ayak uydurması, temsil ettiği toplumla beraber değişmesi ve kendisine yapılacak uygun ilavelerle gelişmesi sayesinde olanaklıdır. Yaşayan her hangi bir kültür sistemine baktığımızda bu özelliği görmek zor olmaz. Ayrıca kültürün etkisi olmasına rağmen, ırkî bir kaynağa dayanmadığı ve yine etkisi olmakla beraber coğrafi çevre tarafından teşekkül ettirilmediği (**Kurtkan, 1971:224/5**), mantıksal olarak tamamlanmış fonksiyonel ve manalı bir bütün olduğu, diğer kültürler ve kültür çevreleri ile intibak ettiği, kendine göre bir değerler sistemi bütününe sahip olduğu, ancak bunun yanında diğer iki (fizik ve biyolojik) realitenin de katkısıyla meydana geldiği gerçeğini görmüş oluruz. Doğaldır ki her grup veya toplumun bunu, kendine has bir üslupla oluşturduğunu söylemek de yerinde olur.

KAYNAKÇA

- GÖKALP, Z.** , Türkçülüğün Esasları, Haz: Mehmet Kaplan, İstanbul, 1000 Temel Eser, 1970.
- GÜNGÖR, E.** , "Yabancı Kültür Karşısında Milli Kültür", **Türk Kültürü, C:XVI**, Ankara, TKAE. Yayımları, Ankara, 1978, (577-590), s:589.
- İNALCIK, H.** , "Sosyal Değişme, Gökalp ve Toynbee", **Türk Kültürü, C:III, S. 31**, Ankara, TKAE. Yayımları, 1965, (421-433).
- K. BİLGİSEVEN, Â.** , İktisat Sosyolojisi Açısından Eğitim Yolu İle Kalkınmanın Esasları, İstanbul, Divan Yayınları, 1982.
- KAFESOĞLU, İ.** , "Kültür Nedir?", **Türk Kültürü, C. VII, S:77**, Ankara, TKAE. Yayımları, 1969, (335-338).
- KAFESOĞLU, İ.** , "Türk Kültürünün Özellikleri", **Türk Kültürü, C:III, S. 27**, Ankara, TKAE. Yayımları, 1965, (181-184).
- KAFESOĞLU, İ.** , Türk Milli Kültürü, Ankara, TKAE. Yayımları, 1977.
- KARDAŞ, R.** , "Ziya Gökalp'te Kültür ve Medeniyet Anlayışı Üzerine Bir Deneme", I., Ankara, **Türk Kültürü, C:15, S:173**, TKAE. Yayımları, 1977, (257-266).
- KESSLER, G.** , İçtimaiyata Başlangıç, Çev: ZF. Fındıkoğlu, İstanbul, İÜİF. Yayımları, 1938
- KÖSEMİHAL, N.Ş.** , Sosyoloji Tarihi, 3. Basım, İstanbul, Remzi Kitabevi, 1974.
- KRECH, D. , CRUTCHFIELD, R S. , BALLACHEY, E L.** , Cemiyet İçinde Fert, II. , Çev: Mümtaz Turhan, İstanbul, Devlet Kitapları, 1983
- KURKAN, Â.** , Sosyal İlimler Metodolojisi, İstanbul, İÜİF. Yayımları, 1978.
- KURTKAN, Â.** , "Sosyal Entegrasyon", **Refîî Şükrü Suvla'ya Armağan**, İstanbul, İÜİF. Yayımları, 1971, (223-241).
- KURTKAN, Â.** , "Fert ve Topluluk ilişkileri Bakımından Şahsiyet ve Cemiyet Tipolojisi", **Fındıkoğlu Armağanı**, İstanbul, İÜİF. Yayımları, 1977, (143-171).
- KURTKAN, Â.** , GENEL Sosyoloji, İstanbul, İÜİF. Yayımları, 1976, s:16
- MACIVER, RM. , PACE, CH.** , Cemiyet, I. , Çev: Âmiran Kurtkan, İstanbul, 1000 Temel Eser/2, 1971.
- NİRUN, N.** , "Sosyal Yapı ve Suça Yöneliş Olayı", **Araştırma, S:5**, Ankara, AÜDTCF. Yayımları, 1967, (133-152).
- SOROKİN, P A.** , Bir Bunalım Çağında Toplum Felsefeleri, Çev: Mete Tuncay, Ankara, Bilgi Yayınevi, 1972.
- ÜLKEN, H.Z.** , "Sanat, Düşünce ve İçtimai Bünye", **Sosyoloji Dergisi, S:13-14**, İstanbul, İÜİF. Yayımları, (1-35).
- VEXLIARD, A.** , "Pitirim A. Sorokin'in Yaratıcı Özgecilik (Altruizm) Psikolojisi" Çev:Nusret Hızır, **Araştırma, III.** , Ankara, AÜDTCF. Yayımları, (167-190).
- YÖRÜKAN, A.** , "İnsan Ekolojisinin Gelişme ve Problemleri", **Sosyoloji Dergisi, S:13-14**, İstanbul, İÜİF. Yayımları, 1959, (150-159).

İletişim Bilgileri:

Sakarya Üniversitesi